

ЎЗЛИКСИЗ ТӘЛИМ-ТӘРБИЯНЫ РАЎАЖЛАНДЫРЫҶДА МИЛЛИЙ ҚӘДИРЯТЛАРДЫҶ АҶМИЙЕТИ

В.Ержанова

Қарақалпақ мәмлекетлик университети

Матсафаев Шараф Аширбаевич

Қоңырат районы 1-санлы кәсип-өнер мектеби Жаслар менен ислесиў бойынша
директор орынбасары.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10560184>

Аннотация. Мақалада жасларды миллий қәдриятлар тийкарында тәрбиялаўдың мазмуны, технологияси, методлари ва методологиясы жаңаша талқыланып, шахстың жоқары дәрежедеги қәдриятын қәлиплестириўге қаратылған тәрбияның теориялық хәм әмелий негизи сәўлеленген.

Таяныш сөзлер: тәлим, тәрбия, қәдрият, әдеп икрамлылық, мәданият, эстетика, психология, өзин-өзи тәрбиялаў, өзлигин аңлаў, кәмил инсан, шахс.

THE IMPORTANCE OF NATIONAL VALUES IN THE DEVELOPMENT OF CONTINUOUS EDUCATION

Abstract. The article discusses a new approach to the content, technology, methods and methodology of educating schoolchildren on the basis of national values, shows the theoretical and practical foundations of education aimed at forming a high value of the individual.

Key words: education, upbringing, value, morality, culture, psychology, self-education, aesthetics, personality, self-knowledge.

ЗНАЧЕНИЕ НАЦИОНАЛЬНЫХ ЦЕННОСТЕЙ В РАЗВИТИИ НЕПРЕРЫВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация. В статье рассматривается о новом подходе к содержанию, технологии, методам и методике воспитания школьников на основе национальных ценностей, показаны теоретические и практические основы воспитания, направленного на формирование высокой ценности личности.

Ключевые слова: образование, воспитание, ценность, нравственность, культура, психология, самовоспитание, эстетика, личность, самопознание.

Ўзликсиз тәлим-тәрбия системасын раўажландырыўды әмелге асырыў ис-илажлары – бул билимлендириў системасын демократиялық хәм инсаныйлық бағдарларында қайта курыў мененде байланыслы. Себеби инсаныйлық идеялары хәм принциплары миллий идея менен тығыз байланыслы болып, инсанның материаллық хәм руўхый жетилисиўин, еркин, ғәрезсиз, дәретиўшилик искерлигин, адамлардың өз-ара қарым-қатнасы, дослығы, бирлесиги хәм бир-бирине ғамқорлығы сыяқлы ең жоқары дәрежедеги инсаный пазийлетлерин өз ишине алады. Адалатлылық, хадаллық, пәклик, туўры сөзлилилик, мийнетсүйгишлик, хұжданлылық, ийманлылық, миймандослық, ар-намыслылық, ийбелилик, ел-журт мәпин өз мәпинен үстин қойыў сыяқлы уллы пазийлетлерде инсаныйлықтың белгиси саналады.

«Ўзликсиз тәлим» - тәжирийбели, бәсекиге шыдамлы кадрлар таярлаўдың тийкары болып, тәлимнің барлық түрлерин, мәмлекетлик тәлим стандартларын, кадрлар таярлаў

систеасы структурасы ҳам оның искерлик көрсетиў орталығын өз ишине алады. Мине усы үзликсиз тәлимди миллий идеяға тийкарланған миллий қәдирятлар арқалы тәрбиялаў бүгинги күнниң актуал мәселелери есапланады. Буннан мақсет ең дәслеп, миллий қәдирят, миллий идея өзи не екенлигин аңлап жетиў ҳам оны жаслар санасына тәсири қай дәрежеде екенлигин санасына сиңдириўден ибарат. Миллий идея ҳам идеологияның тарийхий негизлери- халқымыздың әсирлер даўамында сынаўлардан өтип киятырған бай мәдений ҳам руўхый мийрасы, миллий қәдирятлары, үрп-әдетлери ҳам дәстүрлери, қосықлары ҳам байрамлары, мәресимлериндеги еркинлик ушын гүрес руўхы, ата-бабаларымыздың уллы ислери ҳам оларды әмелге асрыўда руўхый күши, пикирлеўи тәризинде көринеди. Бул ой-пикирлердиң орайында ең уллы әжайыбат болған инсан уллылығы, инсан қәдири идеясы турады. Инсан қәдирлениўи лазым, себеби мәмлекетимиздиң турмысы, раўажланыўы әне усы мийнеткеш инсанлардың мийнетине, искелигине байланыслы. Сонлықтан Шығыста кәмил инсан идеясы әйемнен уллы мақсет болып, данышпанларымыз бул бойынша кең пикирлеген.

Алымларымыз изертлеўлери ҳам бүгинги күндеги билимлендириў сиябатынан келип шығып соны айтыўымыз мүмкин, үзликсиз тәлим-тәрбия процесинде миллий идеяға тийкарланған миллий қәдирятларды жаслар қәлби ҳам санасына сиңдириўдиң тийкарғы бағдарларынан төмендеги ўазыйпалар көзде тутылып ис алып барылады:

1. Билимлендириў мәкемелеринде балалар ҳам талабалар жасына мас тәризде миллий ғәрезсизлик идеологиясын сиңдириўде дифференциал педагогикалық-психологиялық бағдарламасын жаратыў.

2. Кадрлар таярлаў миллий бағдаламасы тийкарында оқыўшы-талабалар санасында миллий идея, миллий қәдирятларды қәлиплестириў жумысларын үзликсиз тәризде алып барыў.

3. Оқыў бағдаламалары, сабақлық ҳам қолланбаларды миллий ғәрезсизлик идеологиясы, миллий қәдирятларды терең сәўлелендириў.

4. Мектеп, лицей, колледж, институт ҳам университетлерде миллий тәрбияны бугунги күн талаплары дәрежесине көтериў.

5. Педагог кадрлардың миллий идеология, миллий қәдирятлар бойынша билимлерин тереңлестириў.

6. Тәлим-тәрбияның хәр бир басқышында миллийликти жаслардың санасына сиңдириў факторларын нәзерде тутыў.

Үзликсиз тәлим ҳам тәрбияның әҳмийетли басқышы мектепке шекемги билимлендириў мәкемелери есапланады. Бул орында хәр бир ата-ананың перзентлериниң мектепке шекемги тәрбиясы оның кейинги раўажланыў дәўиринде қаншелли әҳмийетке ийе болыўы, бу дәўир үзликсиз тәлим ҳам тәрбияның тийкарғы басқышы екенлигин аңлап жетиўге ерисиў зәрүр. Бунда шаңарақтың мектепке шекемги билимлендириў мәкемелери системасына избе-из уйғынласыўына ерисиў нәзерде тутылған. Бул дәўирдеги барлық мектепке шекемги билимлендириў мәкемелери балалардың улыўма саўатлылығы ҳам мектепке шекемги тәлим-тәрбияға таярлаў процесиниң әҳмийетли ҳам зәрүрли басқышы сыпатында қаралып келинбекте. Тиккелей тәлим бериўши мәкемелер (мектеплер, лицей, колледж, техникумлар, жоқары оқыў орынлары) миллий тәрбияның тийкарғы ошақлары

есапланады. Олардың барлығы әмелге асырылатуғын миллий тәлим процесинде барлық оқыў қолланбалары ҳәм сабақлықлар қосымша әдебиятларда төмендеги факторларда көрсетиледи:

- Ўатан ҳәм миллий мақтаньш туйғысын қәлиплестириў;
- шаңарақтың ўатансүйиўшилиқ сезимин тәрбиялаўдағы ролин көрсетиў;
- мэкән пухаралары жыйынлары өзин-өзи басқарыў мектеби екенлигин түсиндириў;
- улыўмаинсаний қәдириятлардың миллетлер аралық татыўлық, дүньялық илимлерге умтылыў ҳәм раўажланған мәдениятты қәлиплестириў қуралы екенлигин уқтырыў;
- ағартыўшылықтың шахс интеллектуал потенциалын арттырыўдағы имканиятлары кеңлигин дәлийллеў;
- тарийхтың, қәдирияттың философиялық тийкарын жаратыўдағы әҳмийетин ашып бериў;
- ҳукукий мәденият саламат дүньяқарастың әҳмийетли факторы екенлигин туўралы мағлыўматларды көбейтиў.

Бул ис-илажлар социал-гуманитар пәнлердиң мәнис-мазмуны ҳәм оларды оқытыў технологияларын жетилистириўди, жасларды еркин пикирлей алыўға, унамлы өзгерислерге бийпарық болмаған, терең билимлерге умтылып жасаўға үйретиўди талап етеди. Билимлендириў процесинде жәмийетлик тренинг шынығыўлардың миллий менталитетке мас формаларынан нәтийжели пайдаланыў тарийхий ҳәм мәдений мийрасын терең үйрениў менен бир қатарда, алдыңғы, заманәғәй билимлер ийеси болыўға умтылыўдың артыўына түртки болады.

Билимлендириў мәкемелеринде дәретилген қолланбалар, класс ҳәм аудиторияларға бәрин миллий қәдириятларға тийкарланған тәлим бериў жәмийетлик рекламалар менен қуралландырыў мақсетке муўапық. Жаслардағы саламат дүньяқарас ҳәм илимге қуштарлық хәр тәрәплеме қоллап-қуўатлаўда қәўендер шөлкемлери имканиятарынан толық пайдаланып ҳәмде сол арқалы жәмийет кең қатламлары ўәкиллерин тәлим-тәрбияны жетилистириўге бағдарлаў зәрүр.

Ең әҳмийетлиси «Кадрлар таярлаў миллий бағдарламасы» хәр тәрәплеме бәркамал, билимли, тәжирийбели жасларды камалға келтириўдиң жәмийетимиз тәрәпинен қабыл етилген тарийхий ҳүжетлер екенин түсиндириў ҳәм оны әмелге асырыўға пүткил күшти бағдарлаўға әмелият процесинде итибар берилген.

Жуўмақлап айтқанда, бүгинги күнде миллий психологиялық иммунитетти қәлиплестириў қураллары: а) күшли система; б) қәдириятлар системасы; в) мақсетлер системасы формасында бағдарланған. Жоқарыда талқыланған ҳалатлар билимлендириў мәкемелеринде әмелге асырылатуғын тәрбиялық процесс, психологиялық иммунитетти қәлиплестириў ис-илажлары заманәғәй педагогикалық-психологиялық, инновациалық технологияларды қолланыў зәрүрлигин келтирип шығарады.

REFERENCES

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш буйича Ҳаракатлар стратегияси

- тўғрисида”ги ПФ-4947-сон Фармони. – Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2017 й., 6-сон, 70-модда
2. Азимова З. Э. Тарбиявий ишлар тизимини интеграл диагностик асосда такомиллаштириш (Олий таълим мисолида). Дисс.автореферати – Н.2018. Б.-13-16
 3. Андриянова В.И. Базовый критерий современной личности. – В уч. мет. пособии «Развитие интеллектуального, духовно-нравственного потенциала учащихся общеобразовательной школы Республики Узбекистан на современном этапе». – Тошкент, 2005. – С. 169.
 4. Асаматдинова Ж. Технологии формирования ценностной ориентации учащихся на основе их нравственно-эстетического воспитания. Монография. – Ташкент: «Fan va texnologiya», 2016. – 168 с.
 5. Ходжаев Б. Педагогик аксиология. – Тошкент: Fan va texnologiya, 2012. – Б.170.
 6. Yerjanova V. POLITICAL, SCIENTIFIC-PEDAGOGICAL ASPECTS OF EDUCATING STUDENTS ASSOCIATED WITH NATIONAL VALUES //Modern Science and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 10. – С. 356-362.
 7. Ержанова В. К. НАЦИОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНЫЕ ЦЕННОСТИ–КАК СРЕДСТВА ДУХОВНОГО ОБОГЩЕНИЯ ПОДРОСТАЮЩЕГО ПОКОЛЕНИЯ //Innovations in Technology and Science Education. – 2023. – Т. 2. – №. 7. – С. 666-671.
 8. Ержанова В. РЕКОМЕНДАЦИИ ПО ОБЕСПЕЧЕНИЮ ИНТЕГРАЦИИ УЧЕБНЫХ ДИСЦИПЛИН И ВНЕКЛАССНЫХ ЗАНЯТИЙ В РАЗВИТИИ ЦЕННОСТНЫХ ОРИЕНТАЦИИ У УЧАЩИХСЯ //Евразийский журнал социальных наук, философии и культуры. – 2022. – Т. 2. – №. 12. – С. 296-299.
 9. Niyazbaeva A., Kamalova G. ÓZBEKISTON XALQ BAXSHISI QALLIEV TEÑELBAY GENJEBAEVICH IJODI //Общественные науки в современном мире: теоретические и практические исследования. – 2023. – Т. 2. – №. 7. – С. 22-24.
 10. Segizbaeva G., Kamalova G. M. DEVELOPMENT OF THE ORCHESTRA OF MUSICAL INSTRUMENTS IN KARAKALPAKSTAN //Modern Science and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 10. – С. 875-879.
 11. Abdikarimova I. T., Kamalova G. M. QARAQALPAQSTAN RESPUBLIKASÍNDAǴÍ BIRINSHI FLEYTA ATQARÍWSHÍSÍ //Journal of new century innovations. – 2023. – Т. 43. – №. 3. – С. 178-181.
 12. Guldana S., Kamalova G. M. J. CHARSHEMOVTIÑ DÓRETIWSHILIGINDE FUGA JANRI //World scientific research journal. – 2023. – Т. 22. – №. 2. – С. 32-38.
 13. Omarova A. SCHOOL CHEERS THROUGH MUSIC PROFESSIONAL DIRECTION //Modern Science and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 10. – С. 151-8. 8.Omarova A. SCHOOL CHEERS THROUGH MUSIC PROFESSIONAL DIRECTION //Modern Science and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 10. – С. 151-156.
 14. Омарова А. ПРИМЕНЕНИЕ ИННОВАЦИОННО-ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ ПРИ ПРЕПОДАВАНИИ МУЗЫКАЛЬНОГО УРОК.
 15. Begis P., Kamalova G. M. SÓNYES JULDIZ //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 32. – №. 2. – С. 55-59.

16. Niyazbaeva A., Kamalova G. ÓZBEKISTON XALQ BAXSHISI QALLIEV TEÑELBAY GENJEBAEVICH IJODI //Общественные науки в современном мире: теоретические и практические исследования. – 2023. – Т. 2. – №. 7. – С. 22-24.
17. Segizbaeva G., Kamalova G. M. DEVELOPMENT OF THE ORCHESTRA OF MUSICAL INSTRUMENTS IN KARAKALPAKSTAN //Modern Science and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 10. – С. 875-879.
18. Abdikarimova I. T., Kamalova G. M. QARAQALPAQSTAN RESPUBLIKASÍNDAGÍ BIRINSHI FLEYTA ATQARÍWSHÍSÍ //Journal of new century innovations. – 2023. – Т. 43. – №. 3. – С. 178-181.
19. Kamalova G. M. et al. ÓZBEKSTAN XALIQ BAQSISI ĠAYRATDIN ÓTEMURATOV //TADQIQOTLAR. – 2023. – Т. 25. – №. 1. – С. 40-42.
20. Kamalova G. M. et al. ÓZBEK MUZIKASINDA BALALAR FOLKLORI //Journal of new century innovations. – 2023. – Т. 39. – №. 2. – С. 85-87.
21. Kamalova G. M. et al. QARAQALPAQTÍŃ BAY MIYRASI //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 32. – №. 2. – С. 52-54.
22. Kamalova G. M. et al. QARAQALPAQSTANDA AKADEMIYALIQ VOKAL JÓNELISI //World scientific research journal. – 2023. – Т. 22. – №. 2. – С. 21-25.
23. Guldana S., Kamalova G. M. J. CHARSEMOVTIŃ DÓRETIWSHILIGINDE FUGA JANRI //World scientific research journal. – 2023. – Т. 22. – №. 2. – С. 32-38.
24. Kamalova, G. (2023). QÁLEMI ÓTKIR KOMPOZITOR (D.Djańabaeva dóretiwshilik jolı). Вестник музыки и искусства, 1(2), 37–39.
25. Charshemov J. A REVIEW OF MARKABAY JIEMURATOV'S WORK //Modern Science and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 10. – С. 818-821.
26. Чаршемов Ж. МУСТАҚИЛЛИК ЙИЛЛАРИДА ЎЗБЕК КИНОМУСИҚАСИ //Вестник музыки и искусства. – 2023. – Т. 1. – №. 2. – С. 16-22.
27. Charshemov J. A REVIEW OF MARKABAY JIEMURATOV'S WORK //Modern Science and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 10. – С. 818-821.
28. Abdikarimova, I. (2023). ORTA AZIYADAĠÍ OYANÍW DÁWIRI. Вестник музыки и искусства, 1(2), 161–163
29. Чаршемов, Ж. (2023). МУСТАҚИЛЛИК ЙИЛЛАРИДА ЎЗБЕК КИНОМУСИҚАСИ. Вестник музыки и искусства, 1(2), 16–22
30. Charshemov J. Problems of Using Karakalpak Folklore in Composers //Vital Annex: International Journal of Novel Research in Advanced Sciences. – 2023. – Т. 2. – №. 3. – С. 270-273.
31. Abatbayeva U. INITIAL LEVEL OF STUDENTS'MUSICAL CREATIVITY DEVELOPMENT //Modern Science And Research. – 2023. – Т. 2. – №. 10. – С. 323-326.
32. Абатбаева У. А. Арт-Педагогические И Арт-Терапевтические Технологии, Методы Пребывания В Образовании, Формы И Инструменты //Miasto Przyszłości. – 2023. – Т. 40. – С. 496-498.
33. Tajimuratova S. FORMATION OF STUDENTS'SKILLS OF INDEPENDENT PERFORMANCE THROUGH THE TEACHING OF ART HISTORY //Modern Science and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 10. – С. 841-849.

34. Saginbaevna T. S. FORMATION OF STUDENTS'SKILLS OF INDEPENDENT PERFORMANCE THROUGH THE TEACHING OF ART HISTORY //Spectrum Journal of Innovation, Reforms and Development. – 2022. – Т. 9. – С. 386-392.
35. Sag'inbaevna T. S. Cultural Life in Uzbekistan during the Years of Independence //Spanish Journal of Innovation and Integrity. – 2023. – Т. 18. – С. 39-41.
36. Tajimuratova S. FORMATION OF STUDENTS'SKILLS OF INDEPENDENT PERFORMANCE THROUGH THE TEACHING OF ART HISTORY //Modern Science and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 10. – С. 841-849.
37. Saginbaevna T. S. Management and study of culture and art. – 2022.
38. Тажимуратова Ш. С. САНЪАТШУНОСЛИК ФАНЛАРИНИ ЎҚИТИШ ОРҚАЛИ ТАЛАБАЛАРНИНГ МУСТАҚИЛ ИШЛАШ КЎНИКМАЛАРИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ. – 2023.
39. Tajimuraova S. S. INFORMATION AND COMMUNICATIONS IN MANAGEMENT //Journal of Integrated Education and Research. – 2022. – Т. 1. – №. 5. – С. 509-511.
40. Yusupbayevna T. Z. PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL FACTORS OF AN INTEGRATED APPROACH TO ADVANCED FOREIGN EXPERIENCE IN EDUCATION //EPRA International Journal of Multidisciplinary Research (IJMR). – 2022. – Т. 8. – №. 6. – С. 26-29. 12. Yusupbaevna Z. T. Integrative approach to the system of higher education of foreign countries, economically developed in the Republic of Uzbekistan //Eurasian Journal of Learning and Academic Teaching. – 2021. – Т. 1. – №. 1. – С. 82-87.
41. 13. Turumbetova Z. Y., Srimbetova S. E. PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL FEATURES OF THE IMPACT ON CHILDREN'S BEHAVIOR //Modern Science and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 10. – С. 942-945.
42. Turumbetova Z. Y., Tolibayeva Z. B. PROBLEMS OF CHOOSING A PROFESSION IN ADOLESCENCE //Modern Science and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 10. – С. 938-941.
43. Turumbetova , Z., & Srimbetova, S. (2023). PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL FEATURES OF THE IMPACT ON CHILDREN'S BEHAVIOR. Modern Science and Research, 2(10), 942–945.
44. Turumbetova Z. Y., Ismailova X. X. AGGRESSIVE BEHAVIOR OF PRESCHOOL CHILDREN //Modern Science and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 10. – С. 934-937.
45. Turumbetova Z. Y., Kaljanova U. M. MENTAL DEPRIVATION IN CHILDHOOD //Modern Science and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 10. – С. 862866.
46. Turumbetova Z. Y., Xudaybergenova S. ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ И ИГРЫ В ПРОЦЕССЕ РАЗВИТИЯ РЕБЕНКА //Modern Science and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 12. – С. 178-182.
47. Турумбетова З. Ю., Олжабаева Д. А. Психологические Особенности Ребенка Дошкольного Возраста //International Journal of Formal Education. – 2023. – Т. 2. – №. 12. – С. 121-126.
48. Yusupbaevna Z. T. Integrative approach to the system of higher education of foreign countries, economically developed in the Republic of Uzbekistan //Eurasian Journal of Learning and Academic Teaching. – 2021. – Т. 1. – №. 1. – С. 82-87.

49. Rustamxojaevna K. K., Yusupbayevna T. Z. ELECTRONIC AND DISTANCE LEARNING TECHNOLOGIES IN HIGHER EDUCATION //International Journal of Pedagogics. – 2023. – T. 3. – №. 01. – C. 14-18.
50. Turumbetova Z. PROBLEM OF PERIODIZATION IN DEVELOPMENTAL PSYCHOLOGY //Mental Enlightenment Scientific-Methodological Journal. – 2023. – T. 4. – №. 6. – C. 323-330.